

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
ROZWOJU
REGIONALNEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

**Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów
systemowych w zakresie indywidualizacji nauczania
realizowanych przez organy prowadzące szkoły
w ramach
Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki**

Zatwierdzam

PODSIEKRETAŃZ STANU
Waldemar Stugocki
Waldemar Stugocki

NARODOWA
STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Warszawa, 23 kwietnia 2010 r.

1. Podstawa prawna

1. Zgodnie z art. 28 ust. 1, pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712) projekty systemowe polegają na realizacji zadań publicznych przez podmioty działające na podstawie odrębnych przepisów, w zakresie określonym przepisami prawa i dokumentami strategiczno-programowymi przyjętymi przez Radę Ministrów. Ustawa, w art. 26 ust. 1 pkt 8, stanowi jednocześnie, że do zadań Instytucji Zarządzającej należy określenie realizacji systemu operacyjnego zawierającego zestawienie zasad oraz zadań dotyczących wdrażania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) obowiązujących Instytucję Zarządzającą PO KL, Instytucje Pośredniczące oraz Instytucje Wdrażające (Instytucje Pośredniczące II stopnia).
2. Niniejsze Zasady zostały opracowane na podstawie następujących aktów prawnych:
 - a) rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (DZ. U. UE z dnia 31 lipca 2006 r., L 210/25);
 - b) rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonywania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego szczegółowe przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (DZ.U UE z dnia 27 grudnia 2006 r., L 371/1);
 - c) ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712);
 - d) ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240)oraz następujących dokumentów:
 - a) Program Operacyjny Kapitał Ludzki, zaakceptowany przez Radę Ministrów i przyjęty przez Komisję Europejską;
 - b) Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, zatwierdzony przez Instytucję Zarządzającą PO KL;
 - c) Zasady finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki;
 - d) Wytyczne w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.
3. Zasady należy stosować z uwzględnieniem aktów prawnych i dokumentów wymienionych powyżej oraz w oparciu o odpowiednie przepisy ustawodawstwa krajowego i wspólnotowego, a w szczególności w oparciu o ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256 poz. 2572, tekst jednolity).

2. Informacje ogólne

1. W ramach Poddziałania 9.1.2 *Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych* oprócz wyłanianych w trybie konkursowym programów rozwojowych szkół

i placówek oświatowych prowadzących kształcenie ogólne, przewidziano realizację programów indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III szkoły podstawowej w kontekście wdrażania nowej podstawy kształcenia ogólnego, które realizowane są w trybie systemowym. Analogiczny typ operacji wprowadzono w Poddziałaniu 3.3.3, w którym beneficjentem systemowym jest Minister będący organem prowadzącym dla szkół podstawowych artystycznych.¹

2. Wprowadzenie powyższego typu projektu do *Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL* oraz jego realizacja w trybie systemowym wynika z konieczności włączenia wszystkich szkół podstawowych w realizację nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego, której charakter wymaga wdrożenia kompleksowego programu wspomagającego szkołę w procesie edukacji, uwzględniającego indywidualną pracę z dzieckiem w celu wspierania jego osobistego rozwoju. Ww. podstawa programowa została opracowana w ramach Priorytetu III PO KL, dlatego jej wdrożenie w ramach Priorytetu IX jest celowe ze względu na zachowanie komplementarności wewnątrz programowej.
3. Projekt „Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I- III szkół podstawowych” jest kluczowym elementem polityki oświatowej. Działania projektu są spójne i wzajemnie uzupełniające się z działaniami realizowanymi w ramach projektów systemowych, realizowanych przez MEN i beneficjentów systemowych. Projekt w zakresie indywidualizacji oznacza wsparcie działań szkoły na ważnym, pierwszym etapie edukacyjnym w realizacji treści i wymagań, określonych w nowej podstawie programowej i wypracowanych w ramach projektu systemowego MEN „Doskonalenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem zgodności z wymogami gospodarki opartej na wiedzy”. Indywidualizacja pracy z uczniem w ramach obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjno – wychowawczych będzie stałym elementem nowej jakości procesu kształcenia i wychowania. Efekty działań realizowanych w projekcie będą monitorowane poprzez wybrane działania projektów systemowych w ramach Priorytetu III, w co najmniej dwojaki sposób:
 - badania dotyczące efektywności kształcenia, prowadzone w rozpoczętym w 2009 r. projekcie realizowanym przez Instytut Badań Edukacyjnych i raporty z badań, w tym coroczny raport o stanie oświaty, będące jednym z rezultatów projektu oraz ewaluację na wybranej próbie organów prowadzących realizujących projekty systemowe w ramach Poddziałania 9.1.2 POKL w zakresie indywidualizacji procesu nauczania.
 - Minister Edukacji Narodowej, ustalając podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa przez kuratorów oświaty w latach szkolnych 2011/2012 oraz 2012/2013, zamierza uwzględnić wśród zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego – monitorowanie indywidualizacji procesu nauczania w szkołach
4. Dokument określa zasady przygotowania, realizacji oraz rozliczania projektów systemowych dotyczących realizacji programów indywidualizacji nauczania w ramach Poddziałania 9.1.2 *Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych*, zwanych dalej „projektami systemowymi”.
5. Projekty systemowe są nadzorowane przez Instytucje Pośredniczące lub Instytucje Pośredniczące II stopnia.

¹ Realizacja projektów w ramach przedmiotowego typu operacji będzie możliwa po wcześniejszym wprowadzeniu zmian w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL.

6. Niniejszy dokument w szczególności określa:
- zasady przygotowania projektu systemowego;
 - zadania beneficjentów systemowych oraz innych instytucji w zakresie realizacji projektu systemowego;
 - formy wsparcia realizowane w ramach projektu systemowego;
 - zasady finansowania projektu systemowego;
 - zasady rozliczania i monitorowania projektu systemowego;
 - sposób podziału środków na poszczególne województwa;
 - sposób indykatywnego podziału środków dla poszczególnych beneficjentów systemowych w ramach projektów systemowych.
7. W sprawach nieuregulowanych w niniejszych Zasadach, obowiązują reguły wynikające z innych dokumentów programowych składających się na *System Realizacji PO KL* lub ustalenia doprecyzowane przez IP/IP2.

3. Plan działania

- Plan działania dla Priorytetu IX, przygotowywany na zasadach określonych w dokumencie *Zasady dokonywania wyboru projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*, uwzględnia w Poddziałaniu 9.1.2 projekty systemowe organów prowadzących szkoły.
- Opis projektu systemowego zawiera w szczególności:
 - liczbę wszystkich organów prowadzących szkoły podstawowe realizujących programy indywidualizacji w danym regionie,
 - okres realizacji projektów mieszczący się w przedziale czasowym: 2010 – 2013,
 - kwotę przeznaczoną na realizację projektów systemowych nie wyższą niż określona w załączniku nr 1 do niniejszych Zasad,
 - kryteria dostępu dotyczące w 2010 r. liczby szkół objętych wnioskiem, która powinna wynosić co najmniej 70 % wszystkich szkół podstawowych podlegających danemu organowi prowadzącemu².
- Opisu projektów systemowych, w tym określenia kwoty oraz czasu trwania projektów, w Planie działania dokonuje Instytucja Pośrednicząca po uwzględnieniu informacji uzyskanych od Kuratora Oświaty (KO), który zobowiązany jest do informowania organów prowadzących o możliwości realizacji projektów systemowych oraz zbierania informacji dotyczących chęci realizacji projektów systemowych przez poszczególne organy prowadzące. Informacje uzyskane od KO pozwolą IP zaplanować realizację projektów w poszczególnych latach.. Na prośbę Instytucji Pośredniczącej, Kurator Oświaty przedstawia informację w powyższym zakresie na posiedzeniu Podkomitetu Monitorującego PO KL w czasie umożliwiającym ich wykorzystanie w pracach nad planem działania.³

² Nie dotyczy projektów indywidualizacji realizowanych w Priorytecie III PO KL

³ W roku 2010 ze względu na ograniczenia czasowe IP może zastosować uproszczoną procedurę, tj. bez angażowania KO w proces pozyskiwania informacji i tworzenie Planu działania.

4. Podział środków na projekty systemowe w województwach i organach prowadzących.

1. Podział środków na poszczególne województwa został dokonany przez zastosowanie następującego algorytmu:
2. Według danych z SIO na wrzesień 2008 r., w Polsce znajduje się 14 118 szkół podstawowych obejmujących nauczaniem 1 094 915 uczniów w klasach I-III, z czego 9 168 szkół w klasach I-III liczy 1-69 uczniów, a 4 950 szkół klasach I-III liczy 70 uczniów i więcej. Dane te obrazuje poniższa tabela:

	Liczba szkół podstawowych	Liczba uczniów w klasach I-III ogółem
obejmujące w klasach I-III od 1 do 69 uczniów	9 168	302 443
obejmujące w klasach I-III 70 uczniów i więcej	4 950	792 472
Suma	14 118	1 094 915

3. Kwota 150 000 000 € przeznaczona na realizację projektów została podzielona pomiędzy regiony, w taki sposób, aby umożliwić organom prowadzącym zapewnienie realizacji szkolnych programów indywidualizacji zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami. Algorytm podziału opiera się o liczbę uczniów w klasach I – III szkół podstawowych oraz uwzględnia organizację sieci szkolnej (wielkość szkół) zwiększając skalkulowaną wielkość środków dla organów prowadzących szkoły „małe”, liczące w klasach I – III nie więcej niż 69 uczniów.
4. Algorytm podziału jest następujący:
 - a. Alokacja dla regionu jest sumą kwot skalkulowanych dla poszczególnych organów prowadzących na jego terenie.
 - b. Kwota skalkulowana dla organu prowadzącego jest sumą iloczynu kwoty 30 000 PLN i liczby szkół „małych” (nie więcej niż 69 uczniów w klasach I - III oraz iloczynu kwoty 453,30 PLN i liczby uczniów w klasach I – III w pozostałych szkołach podstawowych (liczba uczniów 70 lub więcej) prowadzonych przez dany organ.
5. Środki na realizację projektów systemowych przekazywane są organom prowadzącym zgodnie z ustawą o finansach publicznych.
6. Tabela z podziałem środków na poszczególne województwa stanowi załącznik do niniejszych Zasad (załącznik nr 1). Kwoty przypisane poszczególnym województwom są kwotami na cały okres programowania, a IP mogą same zdecydować o ich podziale na kolejne lata.
7. Podział środków w województwie na poszczególne organy prowadzące należy do decyzji IP, przy założeniu, że szkoła jak i organ prowadzący nie może otrzymać mniej niż 30 000 zł
8. Projekty systemowe realizowane są w latach 2010 – 2013. Instytucja Pośrednicząca może wybrać strategię realizacji projektów indywidualizacji dostosowaną do potrzeb danego regionu, np. ograniczając czas ich realizacji na lata 2011 – 2013. Jednocześnie należy podkreślić, że w roku 2010 nastąpi rozpoczęcie wdrożenia reformy polegającej na

indywidualizowaniu nauczania w klasach I-III szkół podstawowych. Reforma ta w roku 2011 będzie rozszerzona na regiony, które nie rozpoczęły realizacji projektów w roku 2010. Bez względu na rok przystąpienia do realizacji projektów, w roku 2013 wszystkie regiony osiągną ten sam efekt w zakresie indywidualizacji nauczania.

9. Kuratoria Oświaty, pełniące nadzór pedagogiczny nad szkołami w danej gminie, po otrzymaniu informacji od IP/IPII, powinny podejmować działania informacyjne dotyczące możliwości realizacji projektów systemowych oraz wspierania szkół i organów prowadzących w ich realizacji.
10. Organ prowadzący może aplikować o środki na realizację projektu w ramach czasowych, o których mowa powyżej, jednak nie częściej niż 1 raz w roku oraz wyłącznie raz w odniesieniu do danej szkoły.
11. Instytucja Pośrednicząca corocznie określa termin składania wniosków o dofinansowanie przez organy prowadzące. Instytucja Pośrednicząca lub Instytucja Pośrednicząca II stopnia podaje ustalony termin składania wniosków o dofinansowanie projektów do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej oraz informuje o nim Kuratorium Oświaty. Ustalając termin składania wniosków o dofinansowanie Instytucja Pośrednicząca bierze pod uwagę organizację roku szkolnego oraz czas potrzebny na ocenę i zakontraktowanie projektów systemowych.
12. Środki uwolnione w wyniku odstąpienia niektórych organów prowadzących od udziału w projekcie w danym roku, mogą być przekazywane na rzecz projektów systemowych realizowanych przez inne organy prowadzące szkołę/szkoły w danym województwie i w danym roku, zgodnie z decyzją i zasadami określonymi przez Instytucję Pośredniczącą.
13. Organ prowadzący może alokować otrzymane środki i kierować je do szkoły/szkół odpowiednio do zdefiniowanych potrzeb w zakresie indywidualizacji pracy z uczniem zgodnie z decyzją i zasadami określonymi przez Instytucję Pośredniczącą.
14. Co do zasady beneficjentem systemowym projektów indywidualizacji nauczania są wszystkie organy prowadzące szkół publicznych i niepublicznych, w których realizowane są projekty. Instytucja Zarządzająca PO KL dopuszcza odstępstwo od tej zasady umożliwiając Instytucjom Pośredniczącym powierzenie funkcji beneficjentów systemowych wybranym organom prowadzącym, które zawiążą partnerstwo z pozostałymi organami prowadzącymi szkół na podstawie art. 28a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W przypadku decyzji Instytucji Pośredniczącej o powierzeniu funkcji beneficjenta systemowego wybranemu lub wybranym organom prowadzącym, tworzącym partnerstwo z pozostałymi organami prowadzącymi szkół, Instytucja Pośrednicząca zapewni otwarty system naboru zainteresowanych organów prowadzących do partnerstwa gwarantujący powszechny system realizacji projektów (tj. taki w którym każda zainteresowana szkoła za zgodą jej organu prowadzącego będzie mogła zostać objęta projektem).

5. Założenia merytoryczne dotyczące projektów systemowych

Zakres realizacji projektów systemowych

1. W ramach projektu systemowego organów prowadzących szkoły mogą być finansowane :
 - a) Zajęcia dodatkowe, będące kontynuacją indywidualizacji pracy z uczniem w ramach obowiązkowych zajęć edukacyjnych, o których mowa w standardzie II, wspierające indywidualizację procesu dydaktycznego, w zależności od rozpoznanych potrzeb

uczniów klas I – III szkół podstawowych, (zgodnie ze standardem V określonym w *Opisie standardów kształcenia*, stanowiącym załącznik nr 2 do niniejszych Zasad), a w szczególności:

- zajęcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem dysleksji;
- zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych;
- zajęcia logopedyczne dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy;
- zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne dla dzieci z zaburzeniami komunikacji społecznej;
- gimnastyka korekcyjna dla dzieci z wadami postawy;
- specjalistyczne zajęcia terapeutyczne (np.: hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia) dla dzieci niepełnosprawnych;
- zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych (np.: prowadzenie obserwacji przyrodniczych).

b) Dopuszczenie bazy dydaktycznej szkoły w materiały dydaktyczne, wynikające z procesu indywidualizacji oraz specjalistyczny sprzęt (np.: specjalistyczne oprogramowanie, pakiety do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych, takich jak: wady wymowy, dysleksja, wady postawy, zaburzenia koordynacji ruchowej) odpowiednio do rozpoznanych potrzeb i zaplanowanych zajęć dodatkowych (zgodnie ze standardem IV określonym w *Opisie standardów kształcenia*, stanowiącym załącznik nr 2 do niniejszych Zasad).

Każdy projekt dotyczący indywidualizacji nauczania w klasach I-III szkół podstawowych musi być sporządzany w oparciu o rzeczywiste i zdiagnozowane potrzeby uczniów i uczennic tych klas oraz muszą wynikać z wcześniejszego wdrożenia standardów I- III opisanych w Załączniku do niniejszych Zasad.

2. Zajęcia, o których mowa w pkt. 1 a) powinny być realizowane z zastosowaniem następującej zasady:
 - szkoła licząca w klasach I-III do 69 uczniów, powinna realizować przynajmniej 2 rodzaje zajęć, o których mowa w pkt. 1 a)
 - szkoła licząca w klasach I-III 70 uczniów i więcej, powinna realizować przynajmniej 4 rodzaje zajęć, o których mowa w pkt. 1 a)
3. Liczba godzin przeznaczonych na jeden rodzaj zajęć, o których mowa w pkt. 1 a), nie może być mniejsza niż 30 w ciągu jednego roku szkolnego.
4. Dopuszczenie bazy dydaktycznej, o którym mowa w pkt. 1 b) może spełniać przesłanki *cross-finansingu* określone w *Zasadach finansowania PO KL*, przy czym *cross-financing* nie może być wyższy niż 10% wartości projektu.
5. W ramach projektu systemowego nie mogą być finansowane zadania związane z wdrożeniem Standardów I, II i III, o których mowa w załączniku nr 2 oraz zadania związane z zarządzaniem projektem.

Beneficjent systemowy i jego zadania

1. Wnioskodawcami projektów systemowych mogą być wyłącznie organy prowadzące szkoły, przy czym realizatorami projektu mogą być szkoły, o ile stanowią wyodrębnione jednostki organizacyjnie beneficjenta.
2. Organ prowadzący szkoły przygotowuje jeden projekt systemowy w ciągu roku obejmujący szkoły, dla których jest organem prowadzącym.
3. Organ prowadzący może złożyć wniosek aplikacyjny wyłącznie dla tych szkół, które wypełniły standardy I, II, III, o których mowa w załączniku nr 2. Liczba szkół objętych wnioskiem, wynosi co najmniej 70 % wszystkich szkół podstawowych podlegających danemu organowi prowadzącemu. Odsetek ten stanowi kryterium dostępu zawarte w Planach działania na rok 2010 komponentu regionalnego.
4. Projekty systemowe mogą być przygotowane i złożone wspólnie przez kilka organów prowadzących szkoły (projekt systemowy realizowany w partnerstwie zgodnie z *Zakresem realizacji projektów partnerskich określonym przez IZ PO KL*). W przypadku realizacji projektu systemowego w partnerstwie jeden z organów prowadzących jest liderem, a pozostałe występują w roli partnerów. Organ prowadzący, który przystąpił do realizacji projektu systemowego w partnerstwie, nie może w tym samym roku samodzielnie złożyć wniosku o dofinansowanie dla szkół, dla których jest organem prowadzącym. Dla partnerstw nie przewiduje się dodatkowych środków. Partnerstwo może być nawiązane również pomiędzy organem prowadzącym (jst) i organem prowadzącym szkołę prywatną. W obu powyższych przypadkach obowiązują zapisy dokumentu *Zakres realizacji projektów partnerskich określonym przez IZ PO KL*.
5. Organ prowadzący szkołę/szkoły jako beneficjent systemowy, zobowiązany jest do:
 - a. Oszacowania łącznych potrzeb uczniów klas I-III szkół podstawowych, dla których jest organem prowadzącym (potrzeby wskazują szkoły poprzez uzupełnienie formularza zgłoszenia do projektu, który stanowi załącznik nr 4 do niniejszych Zasad);
 - b. Informowania szkół, dla których jest organem prowadzącym o możliwości przystąpienia do projektu oraz przeprowadzenia naboru szkół do projektu;
 - c. Weryfikacji spełnienia przez szkoły, dla których jest organem prowadzącym, standardów I – III, o których mowa w *Opisie standardów kształcenia*, stanowiącym załącznik nr 2 do niniejszych Zasad. Weryfikacji dokonuje poprzez zebranie pisemnych oświadczeń Dyrektorów szkół (formularz w załączeniu nr 5). IP podczas kontroli na miejscu dokonuje ewentualnego sprawdzenia oświadczeń dyrektorów szkół..
 - d. Przygotowania wniosku o dofinansowanie, zgodnie z ogólnymi zasadami oraz projektem modelowym, który stanowi załącznik nr 3 do niniejszych Zasad.
 - e. Rozliczenia projektu systemowego i jego monitorowania, zgodnie z *Systemem realizacji PO KL* oraz zasadami przyjętymi w niniejszym dokumencie.

Grupa docelowa w projektach systemowych

1. Uczestnikami projektów systemowych są uczniowie i uczennice klas I – III szkół podstawowych.

2. Uczniowie i uczennice klas I – III szkół podstawowych mogą być jednocześnie uczestnikami programów rozwojowych szkół i placówek oświatowych oraz programów indywidualizacji procesu nauczania i wychowania, przy zachowaniu zasady braku możliwości podwójnego finansowania tych samych wydatków. W tej samej szkole może być zatem realizowany zarówno program indywidualizacji nauczania jak i program rozwojowy, a uczniowie i uczennice klas I-III mogą być jednocześnie uczestnikami obu projektów.
3. Linia demarkacyjna pomiędzy projektami obejmującymi programy rozwojowe szkół a projektami indywidualizacji nauczania w klasach I – III opiera się o cel działań podejmowanych w ramach projektów.
4. Projekty indywidualizacji nauczania w klasach I – III są elementem reformy systemu oświaty i obejmują wynikającą z niej zmianę sposobu pracy szkoły. Z tego powodu projekty indywidualizacji mają charakter powszechny (tj. przewiduje się ich realizację w każdej szkole) i podstawowy (tj. obejmują swoim zakresem jedynie podstawowe działania związane z wdrożeniem nowej podstawy programowej zawierającej indywidualizację jako sposób pracy z uczniami i uczennicami klas I – III. W tym zakresie możliwe jest więc finansowanie działań objętych standardami IV i V (wg załącznika) w odniesieniu do poszczególnych (indywidualnych uczniów).
5. Programy rozwojowe szkół realizowane zgodnie z opisem typu operacji (projektu) zawartym w SzOP PO KL nie mają charakteru powszechnego i stanowią uzupełnienie działań podejmowanych przez szkołę w ramach podstawy programowej o dodatkowe działania służące bądź wyrównywaniu szans edukacyjnych uczniów, bądź podnoszeniu jakości realizowanych zadań edukacyjnych, bądź rozszerzaniu ich zakresu o elementy nieobowiązkowe. W zakresie programów rozwojowych szkół finansowane są więc działania skierowane do określonych (ze względu na specyficzne cechy) grup uczniów.
6. Beneficjent projektu indywidualizacji ponosi odpowiedzialność za zapewnienie, iż te same wydatki nie będą finansowane podwójnie zarówno ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego jak też z innych źródeł.

Zasada równości płci w projektach systemowych

1. Zgodnie z *Zasadami wyboru projektów w ramach PO KL*, każdy projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego musi spełniać zasadę równości płci. W celu ułatwienia weryfikacji zastosowania tej zasady, Instytucja Zarządzająca PO KL wprowadziła tzw. standardu minimum, którego ocenie podlegają kwestie związane z problemem zachowania równości płci w projektach współfinansowanych w EFS.
2. Z uwagi na fakt, że projekt systemowy danego organu prowadzącego będzie obejmował wszystkich uczniów i uczennice klas I-III poszczególnych szkół podstawowych, a jego istota polega na zindywidualizowanym podejściu do każdego ucznia bądź uczennicy w zależności od ich potrzeb w procesie kształcenia, zapewnienie standardu minimum powinno przede wszystkim odnosić się do wyeliminowania jednej z istniejących barier równości płci dotyczącej stereotypów związanych z płcią.
3. W celu, zapewnienia zgodności projektu z zasadą równych szans kobiet i mężczyzn projekt systemowy powinien w szczególności:
 - a. Przedstawiać dane ilościowe i/lub jakościowe w podziale na płeć uczniów i uczennic, dotyczące zasięgu realizacji projektu i/lub obszaru interwencji oraz odnosić się do występujących barier równości płci. W przypadku niniejszych

projektów edukacyjnych ważne jest ukazanie w jakim położeniu znajdują się uczennice i uczniowie wchodzący w skład grupy docelowej. Dlatego też istotne jest odpowiedzenie m.in. na pytania dot. potrzeb uczniów i uczennic, ich problemów w procesie rozwojowym, poznawczym i w procesie kształcenia (np. dane dotyczące wad rozwojowych, dane dotyczące uczniów i uczennic o specjalnych potrzebach edukacyjnych). Dane powyższe mogą wskazywać na nierówności lub ich brak, np. w dostępie do metod leczenia, zajęć dodatkowych prowadzonych w szkole lub innych form dyskryminacji którejs z płci. Należy pamiętać, że stwierdzenie braku nierówności w projekcie musi być oparte na podstawie danych ilościowych możliwych do zweryfikowania dla osób oceniających projekt.

- b. Projekt systemowy powinien zawierać działania przyczyniające się do zmniejszenia zdiagnozowanych nierówności w obszarze, którego dotyczy, jeśli te nierówności dostrzeżono.
- c. Projekt systemowy powinien zawierać także działania, które przyczyniają się do osłabienia barier równości płci poprzez m.in. przekazywanie dzieciom i młodzieży niestereotypowej wiedzy oraz pokazanie szerokiego, niezależnego od płci, spektrum możliwych wyborów życiowych. To także zapewnienie, że zarówno uczennice, jak i uczniowie otrzymają wiedzę i umiejętności o tej samej jakości i w równym stopniu i niezależnie od stereotypów płci są wspierani/wspierane w dokonywaniu niezależnych decyzji. Wreszcie to kwestia kształtowania partnerskich relacji między płciami, opierających się na zasadzie wzajemnego szacunku, równych praw i obowiązków, wolności od przemocy. Dlatego też działania powinny koncentrować się na takim formułowaniu programów zajęć dodatkowych, aby uwzględniały one problematykę i kontekst płci. Zajęcia realizowane w ramach programu indywidualizacji powinny uwzględniać tematykę związaną z szacunkiem i otwartością na inność wśród dzieci, czy postrzeganiem ról kobiecych i męskich w różnych sytuacjach życiowych. Ważne jest również aby zajęcia budowały wśród uczennic/uczniów świadomość możliwości dokonywania wyborów bez względu na społeczne oczekiwania wobec danej płci.
- d. Opis rezultatów projektu systemowego powinien zostać przedstawiony w podziale na kobiety i mężczyzn (uczennice i uczniów). We wniosku o dofinansowanie projektu w miarę możliwości powinna również znaleźć się informacja w jaki sposób rezultaty przyczyniają się do zmniejszenia istniejących w obszarze interwencji i/lub zasięgu oddziaływania projektu nierówności ze względu na płeć
- e. Zakupione materiały dydaktyczne i sprzęt również powinien służyć kształtowaniu w uczniach i uczennicach poczucia równości i być wykorzystywany w nauczaniu niestereotypowego postrzegania ról kobiecych i męskich w społeczeństwie.
- f. Projekt systemowy organu prowadzącego szkołę powinien przewidywać również równościowy sposób zarządzania projektem. Równościowe zarządzanie projektem polega przede wszystkim na uświadomieniu osób zaangażowanych w realizację projektu nt. obowiązku przestrzegania zasady równości szans płci. Zdobywanie niniejszej wiedzy może się odbyć poprzez przeszkolenie/poinformowanie osób zaangażowanych w realizację projektu na temat możliwości i sposobów zastosowania zasady równości płci w

odniesieniu do problematyki projektu i jego grupy docelowej. Działaniem podjętym na rzecz równościowego zarządzania jest także zapewnienie takiej organizacji pracy zespołu projektowego, która umożliwi godzenie życia zawodowego z rodzinnym (np. organizacja pracy uwzględniająca elastyczne formy lub godziny pracy – o ile jest to uzasadnione potrzebami w ramach projektu). Zróżnicowanie zespołu projektowego ze względu na płeć zalecane jest tam, gdzie tworzą się zespoły (partnerstwa, komitety, rady, komisje itp.) podejmujące decyzje w projekcie lub mające wpływ na jego przebieg. Warto wtedy dopilnować, aby nie powstawały zespoły jednorodnie płciowo.

4. Przykładowe szczegółowe rozwiązania przyczyniające się do realizacji zasady równości płci w projektach systemowych organów prowadzących szkoły, zostały umieszczone w *Modelowym projekcie*, który stanowi załącznik nr 3 do niniejszych Zasad. Dodatkowych informacji należy szukać w instrukcji do standardu minimum, która znajduje się w dokumencie *Instrukcja do wniosku o dofinansowanie w ramach PO KL*, a także w poradniku „Zasada równości szans płci w projektach PO KL” i dokumencie FAQ. Niniejsze dokumenty dostępne są na stronie internetowej www.efs.gov.pl w zakładce działania promocyjne/wydawnictwa.

Zasady konstruowania budżetu projektów systemowych

1. Budżet projektu konstruowany jest na zasadach ogólnych, zgodnie z *Zasadami finansowania PO KL* oraz *Wytycznymi w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach PO KL*.
2. W ramach projektu systemowego organ prowadzący szkołę przedstawia we wniosku o dofinansowanie projektu zakładane koszty projektu w formie budżetu zadaniowego, czyli koszty bezpośrednie (tj. koszty kwalifikowane poszczególnych zadań realizowanych przez organ prowadzący szkołę w ramach projektu, które są bezpośrednio związane z tymi zadaniami). Koszty pośrednie nie są kosztami kwalifikowanymi w projekcie.
3. Koszty zarządzania (koszty związane z wdrożeniem projektu) nie są kosztami kwalifikowanymi w projekcie.
4. Koszty związane z wdrożeniem standardów I-III oraz koszty działań związane z realizacją szerszego programu rozwojowego realizowanego w danej szkole (wykraczające poza standardy IV-V) nie są kwalifikowalne w projekcie.
5. Zaleca się wyodrębnienie m.in. zadań zgodnych z opisanymi w pkt. 3.1 do niniejszych Zasad, tj.:
 - a. Zadanie 1 - Zajęcia dodatkowe
 - b. Zadanie 2 – Dopuszczenie bazy dydaktycznej

6. Założenia proceduralne dotyczące projektów systemowych

Przygotowanie i złożenie projektu systemowego

1. Organ prowadzący szkołę przygotowuje wniosek o dofinansowanie projektu, zgodnie z obowiązującymi procedurami. Organ prowadzący przygotowując wniosek o dofinansowanie projektu może korzystać również z modelowego projektu (część III wniosku o dofinansowanie), stanowiącego załącznik nr 3 do niniejszych Zasad.
2. Wniosek o dofinansowanie projektu składany jest do Instytucji Pośredniczącej lub Instytucji Pośredniczącej II stopnia we wskazanym przez nie terminie. Termin składania wniosków o dofinansowanie IP lub IP II określa się raz do roku biorąc pod uwagę organizację roku szkolnego.

Zatwierdzanie projektu systemowego

1. Po otrzymaniu wniosku o dofinansowanie realizacji projektu systemowego, instytucja prowadząca nabór projektów systemowych dokonuje jego weryfikacji i zatwierdzenia zgodnie z trybem przewidzianym w dokumencie pt. *Zasady dokonywania wyboru projektu w ramach PO KL*.
2. Ocena dokonywana jest w oparciu o kryteria ogólne oraz kryteria szczegółowe, wśród których znajduje się kryterium dostępu dotyczące w 2010 r. minimalnej liczby szkół spełniających standardy I, II i III przez szkoły podlegające danemu organowi prowadzącemu.
3. Weryfikacji powyższego kryterium dostępu, instytucja oceniająca dokonuje na podstawie treści wniosku o dofinansowanie, w którym beneficjent systemowy oświadcza, że szkoły objęte projektem w momencie przystąpienia do projektu osiągnęły wymagane Standardy.
4. Instytucja oceniająca projekt może nie zatwierdzić projektu systemowego organu prowadzącego szkołę/szkoły, w szczególności w przypadku gdy beneficjent systemowy nie spełnił kryteriów dostępu, nie przedłożył skorygowanej wersji wniosku o dofinansowanie realizacji projektu lub gdy nie uwzględnił uwag instytucji oceniającej. Uwolnione w ten sposób środki mogą być przekazane na realizację innych projektów systemowych organów prowadzących szkoły w danym województwie i w danym roku, w zależności od decyzji oraz zasad w powyższym zakresie określonych przez IP (patrz rozdział 4 *Zasad...*)
5. Organ prowadzący szkołę/szkoły, którego projekt systemowy został zatwierdzony do realizacji, zawiera z właściwą Instytucją Pośredniczącą lub Instytucją Pośredniczącą II stopnia umowę o dofinansowanie projektu zgodnie z zasadami i terminami określonymi w *Zasadach dokonywania wyboru projektów PO KL*.

7. Rozliczanie i monitorowanie projektów systemowych

1. Projekty systemowe są rozliczane i monitorowane na zasadach ogólnych, określonych w *Systemie Realizacji PO KL*.
2. Wydatki w projektach ponoszone są przez organy prowadzące szkoły / szkoły.
3. Wydatki ponoszone w ramach projektu systemowego muszą być zgodne m.in. z:

- a) *Ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,*
 - b) *Szczegółowym Opiszem Priorytetów PO KL,*
 - c) *Wytycznymi w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach PO KL,*
 - d) *Zasadami finansowania PO KL,*
 - e) zasadami określonymi w niniejszym dokumencie.
4. Organ prowadzący szkołę / szkoła zobowiązany jest do otwarcia i prowadzenia wyodrębnionego rachunku bankowego na potrzeby projektu oraz prowadzenia wyodrębnionej ewidencji księgowej projektu zgodnie z wymaganiami IZ PO KL.
 5. Numer rachunku bankowego, o którym mowa w pkt 4, wskazany jest w umowie o dofinansowanie projektu. W przypadku zmiany numeru rachunku bankowego, umowa o dofinansowanie projektu podlega aneksowaniu.
 6. Co do zasady przekazywanie środków na realizację projektów dokonywane jest w formie zaliczek wypłacanych zgodnie z warunkami umowy o dofinansowanie projektu. Zgodnie z *Zasadami finansowania PO KL* w szczególnie uzasadnionych przypadkach (np. w przypadku projektów bardzo krótkich lub o bardzo niskiej wartości) wysokość pierwszej transzy może dotyczyć 100% wartości dofinansowania na dany projekt. Decyzję w tym zakresie podejmuje instytucja zawierająca umowę o dofinansowanie projektu.
 7. Rozliczanie wydatków poniesionych w związku z realizacją projektu systemowego organu prowadzącego szkołę jest dokonywane na podstawie wniosku beneficjenta o płatność zawierającego postępowanie rzeczowo-finansowy, w tym część sprawozdawczą.
 8. Zasady wypełniania wniosku o płatność zostały zawarte w dokumentach pt. *Zasady finansowania PO KL* (część finansowa) oraz *Zasady systemu sprawozdawczości PO KL* (część rzeczowa).
 9. Częstotliwość składania wniosków o płatność określa umowa o dofinansowanie projektu.
 10. Zgodnie z art. 190 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, każdy wydatek kwalifikowalny jednostek sektora finansów publicznych powinien zostać ujęty we wniosku o płatność w terminie do 3 miesięcy od dnia jego poniesienia⁴.
 11. W przypadku niezłożenia wniosku o płatność na kwotę stanowiącą co najmniej 70% łącznej kwoty przekazanych wcześniej transz dofinansowania lub w terminie wynikającym z harmonogramu płatności, od środków pozostałych do rozliczenia, przekazanych w ramach zaliczki, nalicza się odsetki jak dla zaległości podatkowych, liczone od dnia przekazania środków do dnia złożenia wniosku o płatność.⁵
 12. Dokumenty księgowe projektu systemowego podlegają wyodrębnionej ewidencji wydatków projektu, stanowią podstawę sporządzenia wniosku o płatność i są archiwizowane w siedzibie organu prowadzącego szkołę / szkoły zgodnie z zasadami przyjętymi w ramach programu.
 13. Projekty indywidualizacji wpisują się w realizację wskaźnika „Liczba szkół, które zrealizowały projekt dot. indywidualizacji nauczania”.

⁴ Zgodnie z *Zasadami finansowania PO KL*.

⁵ Zgodnie z *Zasadami finansowania PO KL*.

14. Kwestie rozliczeń, monitorowania i kontroli projektów nieuregulowane w niniejszych Zasadach, są realizowane na podstawie zasad ogólnych określonych w Systemie Realizacji.

Załącznik nr 1 – Tabela podziału środków na realizację projektów indywidualizacji na poszczególne województwa

Lp	Województwo	kwota w zł	współczynnik wyrażony w %	kwota w euro	pomoc techniczna
1	dolnośląskie	39 693 983 zł	6,36%	9 541 599 €	349 859
2	kujawsko-pomorskie	33 710 468 zł	5,40%	8 103 288 €	297 121
3	lubelskie	42 999 978 zł	6,89%	10 336 291 €	378 997
4	lubuskie	16 116 500 zł	2,58%	3 874 068 €	142 049
5	łódzkie	38 182 659 zł	6,12%	9 178 308 €	336 538
6	małopolskie	59 545 725 zł	9,54%	14 313 540 €	524 830
7	mazowieckie	84 313 523 zł	13,51%	20 267 198 €	743 131
8	opolskie	16 018 324 zł	2,57%	3 850 468 €	141 184
9	podkarpackie	42 862 123 zł	6,87%	10 303 153 €	377 782
10	podlaskie	20 796 430 zł	3,33%	4 999 025 €	183 298
11	pomorskie	35 652 666 zł	5,71%	8 570 151 €	314 239
12	śląskie	61 911 918 zł	9,92%	14 882 323 €	545 685
13	świętokrzyskie	23 455 908 zł	3,76%	5 638 307 €	206 738
14	warmińsko- mazurskie	25 092 796 zł	4,02%	6 031 781 €	221 165
15	wielkopolskie	58 298 411 zł	9,34%	14 013 712 €	513 836
16	zachodniopomorskie	25 363 228 zł	4,06%	6 096 787 €	223 549
17	suma	624 014 639 zł	100%	150 000 000 €	5 500 000 zł

Załącznik nr 2 – Opis standardów kształcenia ogólnego dla klas I – III szkół podstawowych

Nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego wprowadzona rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17), przewiduje, iż celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest „ (...) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie. Edukacja wczesnoszkolna ma stopniowo i możliwie łagodnie przeprowadzić dziecko z kształcenia zintegrowanego do nauczania przedmiotowego w klasach IV-VI szkoły podstawowej (...). Jednocześnie ma zapewnić kontynuację i ciągłość procesu edukacji rozpoczętego w przedszkolu.” Określono też, że zadaniem szkoły jest m.in. realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się.

W celu indywidualizacji pracy z uczniem oraz na potrzeby prawidłowej realizacji projektów, o których mowa w niniejszym dokumencie, wprowadzone zostały tzw. Standardy. Są one zarówno etapami jak i częściowymi rezultatami w osiągnięciu określonego celu, którym jest wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez indywidualizację procesu wychowawczo-edukacyjnego w klasach I-III szkół podstawowych.. Realizacja projektów systemowych, o których mowa w niniejszym dokumencie polega na realizacji Standardu IV i V, aby jednak móc realizować projekt poszczególne szkoły muszą osiągnąć Standardy I-III. Poniżej znajduje się opis poszczególnych Standardów.

Standard I

W szkole działa zespół nauczycieli odpowiedzialny za opracowanie, wdrożenie i realizację działań ukierunkowanych na indywidualizację procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III w kontekście wdrażania nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym. Zespół przeprowadza w szkole rozpoznanie potrzeb i analizuje szczegółowo jego wyniki. Na podstawie tego rozpoznania opracowuje bądź modyfikuje istniejące programy nauczania dostosowane do potrzeb uczniów danej klasy, uwzględniające indywidualizację pracy z dzieckiem na lekcji. Zespół monitoruje realizację programów i ocenia skuteczność podejmowanych oddziaływań. W skład zespołu wchodzi nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej oraz inni nauczyciele pracujący bezpośrednio z uczniami klas I-III,

np.; wychowawca świetlicy, bibliotekarz, pedagog szkolny lub psycholog – jeśli są zatrudnieni.

Standard II

Nauczyciele prowadzący obowiązkowe zajęcia w danej klasie realizują opracowany program, w tym indywidualizują pracę z uczniem, dostosowując ją do jego potrzeb i możliwości. Programy nauczania uwzględniają działania mające na celu indywidualizację procesu nauczania i wychowania uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zgodnie z nową podstawą programową kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym. Przyjęte do realizacji programy opisują wykorzystywane metody i formy pracy w odniesieniu do rozpoznanych, indywidualnych specjalnych potrzeb edukacyjnych, zarówno dzieci mających specyficzne trudności w uczeniu się jak i szczególnie uzdolnionych. Zawierają propozycje indywidualizacji pracy z uczniami podczas obowiązkowych zajęć edukacyjnych, w zależności od potrzeb i możliwości. Opisują np. prowadzone podczas lekcji ćwiczenia, propozycje zadań do rozwiązania, czynności do wykonania, prowadzone obserwacje, wykonywane doświadczenia, wykorzystywane pomoce dydaktyczne, środki audiowizualne.

Szkoła udostępnia, dostosowane do potrzeb swoich uczniów, opracowane programy organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny i organowi prowadzącemu.

Standard III

Nauczyciele doskonalą swoje umiejętności zawodowe w zależności od potrzeb, wynikających z przeprowadzonego w szkole wstępnego rozpoznania i zaplanowanych do realizacji zajęć wspierających uczniów, m.in. poprzez samokształcenie, w ramach środków pochodzących z 1% odpisu na doskonalenie, wynikającego z art. 70a Karty Nauczyciela oraz wykorzystując inne dostępne środki finansowe (np. Priorytet IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki).

Standard IV

Posiadane pomieszczenia dydaktyczne dla klas I-III, szkoła może doposażyć zgodnie z założeniami nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym oraz z zasadami indywidualizacji procesu nauczania i wychowania. Szkoła doposaża swoją bazę dydaktyczną w pomoce dydaktyczne wynikające z procesu indywidualizacji oraz w sprzęt specjalistyczny (np.: specjalistyczne oprogramowanie, pakiety do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych, takich jak: wady wymowy, dysleksja, wady postawy, zaburzenia koordynacji ruchowej). Planowane elementy wyposażenia szkoły odpowiadają rozpoznanim potrzebom i zaplanowanym zajęciom dodatkowym.

Standard V

Szkoła realizuje ofertę zajęć dodatkowych, wspierających indywidualizację procesu dydaktycznego, opracowaną przez zespół nauczycieli.

Szkoła organizuje dla uczniów, w zależności od rozpoznanych potrzeb:

- zajęcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem dysleksji;
- zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych;
- zajęcia logopedyczne dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy;
- zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne dla dzieci z zaburzeniami komunikacji społecznej;
- gimnastykę korekcyjną dla dzieci z wadami postawy;
- specjalistyczne zajęcia terapeutyczne (np.: hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia) dla dzieci niepełnosprawnych;
- zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych (np.: prowadzenie obserwacji przyrodniczych).

Załącznik nr 3 – Modelowy projekt w części III wniosku o dofinansowanie

Poniżej umieszczono wyjaśnienia w jaki sposób wypełniać poszczególne pola części III wniosku o dofinansowanie projektu. W ramach umieszczone zostały także przykładowe (fikcyjne) zapisy wniosku Organu prowadzącego X.

3.1 Cel projektu

Współczesny system edukacji staje przed wieloma nowymi zadaniami i wyzwaniami. Wiązą się one z przemianami społeczno-kulturowymi i wynikającą stąd potrzebą otwarcia szkoły na dzieci o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, rozwojowych i kulturowych. Ma to szczególne znaczenie w pierwszym etapie edukacyjnym, gdyż wtedy kształtują się u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi i zdobywana jest podstawowa wiedza i umiejętności, niezbędne do kontynuowania nauki na dalszych etapach.

Sprostanie wyzwaniom, jakie niesie realizacja podstawy programowej wobec wszystkich uczniów, wymaga wdrożenia kompleksowego programu wspomagającego szkołę w procesie edukacji, uwzględniającego indywidualną pracę z dzieckiem w celu wspierania jego osobistego rozwoju. Praca ta wymaga dostosowania treści, metod i środków nauczania do indywidualnych zdolności, umiejętności i zainteresowań uczniów na zajęciach obowiązkowych i dodatkowych, wzbogacających ofertę edukacyjną szkoły. Dzieci różnią się między sobą dojrzałością emocjonalną i społeczną, temperamentem czy preferowanym stylem poznawczym. Wykazują też różny bagaż doświadczeń, związanych z ich środowiskiem rodzinnym, a także różny poziom motywacji i samodzielności.

Ta sama metoda pracy, skuteczna wobec jednego ucznia, może zawodzić wobec innego.

Niektóre problemy nie są rozwiązywane na wczesnym etapie rozwoju dziecka, gdyż nie są odpowiednio wcześnie rozpoznawane. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak odpowiednich narzędzi wspomagających nauczyciela i ucznia oraz niewystarczające przygotowanie części kadry nauczycielskiej do radzenia sobie ze specyficznymi potrzebami dzieci, jakie napotykają w swoich szkołach. Warunkiem niezbędnym do indywidualizacji pracy i opieki nad uczniem jest przygotowanie szkoły i nauczycieli do realizacji tego ważnego zadania we współpracy z rodzicami uczniów oraz we współdziałaniu ze wspierającymi szkołę instytucjami zewnętrznymi.

Badania m.in. gotowości szkolnej sześciolatków (CMPP-P - 2006) wskazują na potrzebę udzielania intensywnej pomocy logopedycznej około 60% sześciolatków. Zaburzenia o charakterze sensorycznym występują u około 30% populacji dzieci w młodszym wieku szkolnym, a zaburzenia dyslektyczne dotyczą do 15% populacji uczniowskiej (badania prof. Marty Bogdanowicz; Gdańsk – 2006). Niepełnosprawność dotyczy około 3% populacji uczniów, a szczególne zdolności dotyczą około 5% populacji uczniów. Z raportu *Sześciolatki w Polsce 2006 – diagnoza badanych sfer rozwoju* (badania dr Aldony Kopik; Kielce - 2007) wynika, że u 10% populacji występują wady wrodzone,

a choroby przewlekłe dotyczą do 30% populacji dziecięcej. Do innych zaburzeń należą: zaburzenia zmysłów (do 25% populacji), zaburzenia układu ruchu (do 10%). Pediatrzy wskazują, że 47% dzieci w wieku wczesnoszkolnym wymaga systematycznych działań medycznych, ale choroby somatyczne mają podłoże psychologiczne. Ponad 22% ankietowanych w czasie badania rodziców twierdziło, że ich sześciolatek korzysta z zajęć korekcyjnych i wyrównawczych. Najliczniejszą grupą uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi są uczniowie ze specyficznymi rozwojowymi zaburzeniami umiejętności szkolnych. Zaburzenia te mogą towarzyszyć dziecku stale lub czasowo, np. z powodu adaptacji szkolnej, problemów emocjonalnych związanych z sytuacją rodzinną. Każde dziecko może mieć trudności szkolne, wynikające ze specyficznych rozwojowych zaburzeń umiejętności szkolnych. Dla prawie 60% uczniów klas I konieczne jest zaspokojenie specjalnych potrzeb edukacyjnych. Biorąc pod uwagę zakres potrzeb uczniów, rozpoczynających naukę w szkołach w warunkach zmiany, zasadna jest realizacja projektu systemowego w województwach. Organ prowadzący uzasadniając cel projektu wskazuje rozpoznane lokalnie potrzeby wśród uczniów klas I-III szkół podstawowych. W uzasadnieniu tym powinny znaleźć się dane obrazujące sytuację w danej organie prowadzącym, ze szczególnym uwzględnieniem występujących deficytów, uzdolnień i zainteresowań uczniów, sposobów przeprowadzania wstępnej diagnozy. Poniżej przykładowe zapisy w części 3.1 wniosku o dofinansowanie organu prowadzącego, podane dane są fikcyjne.

W Gminie X znajdują się dwie szkoły podstawowe, w których kształcą się 85 uczniów i 95 uczennic (łącznie w klasach I-III – 180 dzieci). W szkole podstawowej nr 1 znajduje się jedna klasa I, jedna klasa II i jedna klasa III. W szkole podstawowej nr 1 w klasach I-III kształcą się 25 uczniów i 30 uczennic (łącznie 55 dzieci). Szkoła podstawowa nr 2 jest natomiast większą szkołą. Są w niej dwie klasy I, jedna klasa II i jedna klasa III. W SP nr 2 kształcą się 60 uczniów i 65 uczennic (łącznie 125 dzieci). W obu szkołach wprowadzone zostały Standardy I, II i III określone w „Zasadach przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych w zakresie indywidualizacji nauczania...” autorstwa Instytucji Zarządzającej PO KL. W obu szkołach istnieje zatem zespół nauczycieli, który opracowuje i realizuje działania ukierunkowane na indywidualizację procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III w kontekście wdrażania nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym oraz opracowuje program nauczania dostosowany do potrzeb uczniów, uwzględniający indywidualizację pracy z dzieckiem, monitoruje realizację programu i ocenia skuteczność podejmowanych oddziaływań (Standard I). W obu szkołach, w ramach obowiązkowych zajęć realizowany jest dostosowany do potrzeb uczniów program nauczania, uwzględniający działania mające na celu indywidualizację procesu nauczania i wychowania uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zgodnie z nową podstawą programową kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym (Standard II). W obu szkołach nauczyciele doskonalą swoje umiejętności zawodowe w zależności od potrzeb, wynikających z przeprowadzonego w szkole wstępnego rozpoznania i zaplanowanych do realizacji zajęć wspierających uczniów (Standard III).

W toku realizacji poszczególnych standardów oraz w wyniku przeprowadzonych w powyższych szkołach i klasach badań, analiz i wywiadów zdiagnozowane zostały poniższe problemy.

Do szkoły podstawowej nr 1 (klas I-III) uczęszcza 37 dzieci (20 chłopców i 17 dziewczynek) z zaburzeniami umiejętności szkolnych, stanowi to 67% ogółu uczniów klas I-III w tej szkole. Główne zaburzenia w powyższym zakresie dotyczą umiejętności z zakresu edukacji matematycznej i przyrodniczej. U 20% procent uczniów tych klas stwierdzono zagrożenie dysleksją (u 5 dziewczynek i 6 chłopców). Ponadto 69% dzieci z klas I-III w SP nr 1 ma problemy logopedyczne (20 dziewczynek i 18 chłopców). Inne problemy, jak np. zaburzenia komunikacji społecznej występują w dużo mniejszym natężeniu w SP nr 1, dlatego w szkole w pierwszej kolejności niezbędne jest wprowadzenie mechanizmów, które rozwiążą trzy główne problemy SP nr 1 – trudności przyswajaniu treści, zaburzenia rozwoju mowy oraz zagrożenie dysleksją.

Nieco inna sytuacja jest w Szkole podstawowej nr 2, która jest szkołą integracyjną, znacznie większą niż SP nr 1. W SP nr 2, w klasach I-III uczy się 24 dzieci z różnego typu niepełnosprawnościami (14 dziewczynek i 10 chłopców). Stanowi to 19% ogółu dzieci uczęszczających do klas I-III SP nr 2. Wśród nich są dzieci z upośledzeniem lekkim i umiarkowanym, dzieci z zaburzeniami w zachowaniu (dzieci z ADHD) oraz zaburzeniami słuchu i wzroku, a także przewlekłe chore. Z uwagi na specyfikę szkół integracyjnych wiele dzieci chorych (ale nie tylko) ma problemy w komunikowaniu się z otoczeniem. Dotyczy to głównie klas pierwszych. Problemy z komunikacją społeczną zdiagnozowano u 31 dzieci (20 chłopców i 11 dziewczynek), co stanowi 25% ogółu dzieci w klasach I-III SP nr 2. Ponadto, podobnie jak w SP nr 1, wiele dzieci jest zagrożonych dysleksją – 17% (10 chłopców i 11 dziewczynek), a także ma wady wymowy wymagające interwencji logopedy – 58% (48 chłopców i 24 dziewczynki). Dzieci z powyższymi problemami potrzebują indywidualnego podejścia, stąd potrzeba zapewnienia mechanizmów, które pozwolą zindywidualizować proces nauczania w SP nr 2.

W kontekście wyrównywania szans edukacyjnych uczniów i uczennic niezwykle ważne jest również przekazywanie uczniom/uczennicom niestereotypowej wiedzy i szerokiego, niezależnego od płci, spektrum możliwych wyborów życiowych, a także uczenie szacunku do odmienności i różnic. Wczesna edukacja w tym zakresie pozwoli na wyeliminowaniu w przyszłości stereotypowego myślenia w podejściu do wyboru drogi zawodowej.

W obu szkołach opisane powyżej problemy stanowią istotną barierę w dalszym rozwoju dzieci i osiąganiu przez nie sukcesów szkolnych.

Celem głównym projektu jest wyrównanie szans edukacyjnych poprzez indywidualizację procesu kształcenia dzieci z klas I-III w co najmniej 70 % szkół podstawowych funkcjonujących w gminie x.

Do **celów szczegółowych** projektu należą:

- zapewnienie każdemu dziecku realizującemu I etap edukacyjny w szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie Gminy X oferty edukacyjno-wychowawczo-profilaktycznej, zgodnej z jego indywidualnymi potrzebami i możliwościami edukacyjnymi i rozwojowymi;

- zwiększenie stopnia i zakresu wykorzystania w szkołach podstawowych w Gminie X aktywizujących metod nauczania;
- zwiększenie dostępności i podniesienie jakości wsparcia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dzieciom, w szczególności dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych w obu szkołach podstawowych Gminy X;
- podniesienie jakości pomocy udzielanej przez szkołę rodzicom dzieci uczących się na I etapie edukacyjnym w szkołach podstawowych w Gminie X oraz zintensyfikowanie współpracy i zaangażowania rodziców w życie szkoły.

Cel główny oraz cele szczegółowe są zgodne z założeniami Strategii Rozwoju Gminy X w części dotyczącej rozwoju edukacji w gminie oraz ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych w części dotyczącej dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Ponadto cele projektu są zgodne z celami określonymi w PO KL i innych dokumentach strategiczno-planistycznych, w szczególności z celami określonymi dla Działania 9.1 PO KL.

3.2 Grupy docelowe

W projekcie uczestniczyć powinni wszyscy uczniowie i wszystkie uczennice klas I-III, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb, w zakresie specyficznych trudności w uczeniu się lub zajęć rozwijających uzdolnienia i zainteresowania. Przykładowy zapis w tej części wniosku może wyglądać następująco.

Projektem objęte będą wszyscy uczniowie i uczennice klas I-III szkół podstawowych _w Gminie X, a zatem 180 dzieci (85 uczniów i 95 uczennice). W poszczególnych zajęciach specjalistycznych wezmą udział te dzieci, u których zdiagnozowano określone problemy. W zajęciach rozwijających zdolności i zainteresowania wezmą udział uczniowie szczególnie uzdolnieni.

3.3 Działania

Beneficjent systemowy opisuje działania, które podejmie w ramach projektu w odpowiedzi na zdiagnozowane i opisane w pkt. 3.1 problemy. Działania odzwierciedlają z jednej strony potrzeby poszczególnych szkół, z drugiej zaś stanowią realizację Standardu IV i V, o których mowa w niniejszych „Zasadach...”. Beneficjent dla szkoły liczącej w klasach I-III do 69 uczniów realizuje przynajmniej 2 rodzajów zajęć z przedstawionego katalogu aktywności ujętego w standardzie V, natomiast w przypadku 70 uczniów i więcej, beneficjent realizuje przynajmniej 4 rodzajów zajęć z przedstawionego katalogu aktywności, ujętego w standardzie V. Przykładowe działania, których realizację planuje Gmina X.

W ramach projektu będą realizowane poniższe działania:

Działanie nr 1. Zarządzanie i obsługa projektu, których będzie dokonywał koordynator projektu wraz z asystentem. Działanie obejmuje zarządzanie projektem, opracowanie wniosku o płatność itp. Dodatkowo cały zespół projektowy zostanie przeszkolony z zakresu sposobów stosowania zasady równości szans płci w odniesieniu do problematyki projektu.

Działanie nr 2 Wyposażenia w materiały dydaktyczne sal, w których prowadzone są zajęcia z uczniami i uczennicami klas I-III obu szkół podstawowych. Wyposażenie będzie zgodne z potrzebami uczniów i uczennic powyższych szkół. Do obu szkół podstawowych zakupione zostaną: plansze i tablice edukacyjne do realizacji treści z zakresu edukacji matematycznej oraz gry dydaktyczne pozwalające poprzez zabawę poprawiać wymowę dzieci. Ponadto, z uwagi na specyficzne potrzeby uczniów i uczennic szkoły integracyjnej, do szkoły podstawowej nr 2 zakupione zostaną specjalne gry i plansze edukacyjno-wychowawcze z przeznaczeniem dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Obie szkoły doposażą swoją bazę dydaktyczną w sprzęt specjalistyczny (specjalistyczne oprogramowanie, pakiety do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych, takich jak: wady wymowy, dysleksja, wady postawy i zaburzenia koordynacji ruchowej). Zakupione materiały dydaktyczne i sprzęt będą również służyć kształtowaniu w uczniach i uczennicach poczucia równości i zostaną wykorzystane w nauczaniu niestereotypowego postrzegania ról kobiecych i męskich w społeczeństwie. Poprzez realizację tego dziania osiągnięty zostanie Standard nr IV opisany w „Zasadach przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych...”

Działanie nr 3 – obie szkoły w Gminie X realizują zajęcia dodatkowe, wspierające indywidualizację procesu dydaktycznego, na podstawie opracowanych przez zespół nauczycieli obu naszych szkół programów indywidualizacji.

W obu szkołach podstawowych realizowane będą następujące zajęcia:

- zajęcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem dysleksji – 60 zajęć;
- zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych – 60 zajęć;
- zajęcia logopedyczne dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy 60 zajęć;

Ponadto w szkole podstawowej nr 2 zorganizowane zostaną zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne dla dzieci z zaburzeniami komunikacji społecznej oraz specjalistyczne zajęcia terapeutyczne (hipoterapia i muzykoterapia) dla dzieci niepełnosprawnych – 40 zajęć;

Ponadto w ramach projektu wszystkie dzieci objęte zostaną pomocą psychologiczną i pedagogiczną. W ramach pomocy skierowanej do wszystkich dzieci zostaną zorganizowane warsztaty uczące postaw wzajemnego szacunku wobec siebie i partnerskich relacji między płciami, a także unikaniu przemocy. Warsztaty te będą przekazywać również niestereotypową wiedzę nt. możliwości wyborów życiowych niezależnie od płci.

Działanie to będzie jednocześnie stanowiło realizację Standardu V określonego w ww. „Zasadach..”.

3.4 Rezultaty

Rezultaty wypracowane w ramach projektu przełożą się bezpośrednio na realizację celu głównego, jakim jest wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów, poprzez indywidualizację procesu dydaktyczno-wychowawczego w klasach I-III szkoły podstawowej. Poniżej przykładowo zapisane rezultaty we wniosku o dofinansowanie Gminy X.

W projekcie osiągnięte zostaną następujące rezultaty

- wyrównanie szans edukacyjnych 15% dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (z różnego typu niepełnosprawnościami) w jednej szkole (SP nr 2),
- poprawa jakości i efektywności oddziaływań terapeutycznych i edukacyjnych 15% uczniów i uczennic objętych wsparciem w jednej szkole (SP nr 2),
- poprawa efektów kształcenia 60% uczniów i uczennic w obu szkołach funkcjonujących w Gminie X

- kształtowanie kompetencji w zakresie: mowy i myślenia/matematycznego oraz/umiejętności społecznych u 30% uczniów i uczennic w obu szkołach Gminy X,
- wzrost świadomości rodziców 50% uczniów i uczennic w obu szkołach Gminy X, co do roli i znaczenia zindywidualizowanej pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- poprawa jakości i efektywności współpracy rodziców ze szkołą w liczbie szkół, rozwinięcie zainteresowań uczniów,
- skuteczna i efektywna realizacja nowej podstawy programowej w szkołach Gminy X.

Rezultaty mierzone będą za pomocą ankiet, wywiadów i testów kompetencyjnych.

3.5 Potencjał projektodawcy i zarządzanie projektem

Beneficjent określa doświadczenie w realizacji projektów i opisuje sposób zarządzaniu projektem, np.:

Gmina X posiada następujące doświadczenie w realizacji przedsięwzięć edukacyjnych oraz współfinansowanych z funduszy strukturalnych:

W 2006 r. uzyskano stypendia dla 15 uczniów (kwota dofinansowania 4300,80 zł.), z EFS zakupiono Multimedialne Centrum Biblioteczne dla Gimnazjum (kwota dofinansowania 14 847,18 zł). W 2007 r. w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego dokończono budowę domu wiejskiego w charakterze świetlicy (kwota dofinansowania 166709 zł.). Ponadto w ramach Poddziałania 9.1.2 POKL zrealizowany został projekt "Zajęcia dodatkowe dziś - szansą na lepsze jutro".

Zarządzanie projektem powierzone zostanie koordynatorowi projektu. Do zadań koordynatora należeć będzie nadzór nad realizacją projektu, bieżące monitorowanie systematyczności i efektywności jego realizacji oraz jego promocja za pomocą strony internetowej Gminy X. W zadaniach koordynatora będzie mu pomagał asystent.

Do zadań koordynatora należy m.in. koordynacja realizacji działań projektu, dbałość o merytoryczną wysoką jakość realizacji zadań, nadzór nad zgodnością realizacji projektu z umową, kontakty oraz korespondencja z IP, nadzór i kontrola nad prawidłowym wydatkowaniem środków finansowych związanym z dokonywanymi zakupami, monitorowanie prawidłowego przebiegu projektu.

Do zadań asystenta należy m.in: sporządzanie wniosków o płatność i sprawozdań finansowych, ewidencja wydatków, monitorowanie i ewaluacja prawidłowego przebiegu projektu, przygotowanie projektu raportu końcowego.

Rozliczaniem projektu będzie się zajmowała księgowa zatrudniona w Gminie.

Do realizacji zaplanowanych działań zaangażowani zostaną nauczyciele obu szkół oraz specjaliści, Cały zespół projektowy zostanie przeszkolony na temat możliwości i sposobów zastosowania zasady równości płci w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.odniesieniu do problematyki projektu i jego grupy docelowej. Szkolenie to jest istotne zwłaszcza w kontekście przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć w sposób niestereotypowy i równościowy.

Kadra prowadząca zostaje zatrudniona na podstawie umowy zlecenie.

Załącznik nr 4 Formularz zgłoszenia do projektu

1. Nazwa i Adres szkoły.								
2. Imię i nazwisko Dyrektora szkoły.								
3. Imię i nazwisko, telefon, e-mail osoby upoważnionej do koordynowania szkolnego programu wspierania uczniów.								
4. Rodzaj, i liczba godzin i koszty planowanych zajęć w czasie trwania projektu.								
Lp.	Rodzaj zajęć	Łączna Liczba godzin*	Czas trwania zajęć (lata szkolne)	Łączna Liczba uczniów objętych zajęciami	Koszty osobowe	Środki potrzebne na wyposażenie:		Uwagi
						ogółem	w tym cross-financing**	
1.	zajęcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem dysleksji							
2.	zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych							
3.	zajęcia logopedyczne dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy							
4.	zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne dla dzieci z zaburzeniami komunikacji społecznej							
5.	gimnastyka korekcyjną dla dzieci z wadami postawy							
6.	specjalistyczne zajęcia terapeutyczne (jakie?)(np.: hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia) dla dzieci niepełnosprawnych							

7.	specjalistyczne zajęcia terapeutyczne (jakie?).....							
8.	zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów wybitnie szczególnie uzdolnionych (jakie?)...ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych (np.: prowadzenie obserwacji przyrodniczych)							
9.	zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych (jakie?).....							
10.	zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych (jakie?)....							
6. Uwagi.								

* Minimalna liczba godzin przeznaczona na jeden rodzaj zajęć nie może być mniejsza niż 30 w ciągu jednego roku szkolnego

**Zgodnie z zasadami kwalifikowalności kosztów w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki.

Do kosztów cross-financingu **zalicza się** m.in. zakup:

- sprzętu komputerowego
- mebli i wyposażenia.

Do kosztów cross-financingu **nie zalicza się**:

- zakupu środków dydaktycznych
- zakupu oprogramowania komputerowego
- amortyzacji sprzętu lub wyposażenia zakupionych ze środków własnych, poza projektem.

Załącznik nr 5 Wzór oświadczenia dyrektora szkoły poświadczającego spełnienie standardów I, II i III

.....
(pieczętka szkoły)

Miejscowość, data

Oświadczenie

Oświadczam, że
(nazwa szkoły)

spełnia standardy: I, II i III, będące warunkiem przystąpienia do projektu systemowego w zakresie indywidualizacji nauczania w klasach I-III szkoły podstawowej, tj.:

Standard I: Zespół, w skład którego wchodzi nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i pedagog szkolny (wychowawca świetlicy, psycholog, bibliotekarz), dokonał rozpoznania potrzeb uczniów klas I-III szkoły podstawowej, przeanalizował wyniki rozpoznania i dostosował realizowane programy nauczania. Zespół monitoruje realizację programów nauczania i okresowo ocenia skuteczność podejmowanych oddziaływań.

Standard II: Nauczyciele prowadzący zajęcia w klasach I-III szkoły podstawowej realizują zatwierdzony program nauczania, w tym indywidualizują pracę z uczniem na lekcjach, dostosowując metody i formy pracy do potrzeb i możliwości dziecka.

Standard III: Nauczyciele doskonalili swoje umiejętności i posiadają kompetencje niezbędne do realizacji z uczniami klas I-III szkoły podstawowej zajęć wspierających, wynikających z przeprowadzonego w szkole rozpoznania.

.....

(pieczętka i podpis dyrektora)